

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПІД ВПЛИВОМ ПОЧУТТЯ ДОВІРИ

У статті описуються особливості впливу почуття довіри студентів на вибір стратегій соціально-психологічної адаптації до умов навчання у вищому навчальному закладі. Розкриваються та характеризуються стратегії соціально-психологічної адаптації студентів.

Ключові слова: *типи адаптації, адаптаційний ефект, стратегії адаптації, довірливе спілкування, стадії довірливого спілкування, адаптаційний простір.*

Постановка проблеми. Суперечності студентського віку, величезна кількість нової інформації, жорсткий ліміт часу й інші чинники зумовлюють певні труднощі, що виникають у процесі адаптації студентів до вузу. Соціально-психологічна адаптація студента до вищого навчального закладу являє собою об'єктивно необхідний процес входження індивіда в нове соціальне середовище і його освоєння. Інакше кажучи, – таку їх взаємодію та взаємне пристосування, в результаті якого створюються оптимальні умови і для реалізації особистістю студента її потреб, цілей, цінностей, і для зміни самого адаптаційного середовища, і для глибоких особистісних змін адаптанта. Таке розуміння адаптації обґрунтовує твердження про те, що для успішної адаптації особистості необхідно пристосування середовища до інтересів особистості і пристосування особистості до умов середовища. Це створює можливість самореалізації студента в навчальному процесі, а адаптована особистість сприяє збагаченню освітнього середовища.

Об'єкт теоретичного дослідження: стратегії соціально-психологічної адаптації студентів.

Предмет дослідження: вплив почуття довіри на стратегії соціально-психологічної адаптації студентів.

Ціль дослідження: дослідити особливості прояву стратегій соціально-психологічної адаптації студентів у вузі в залежності від впливу почуття довіри.

Завдання теоретичного дослідження: визначити та розкрити роль і місце стратегій соціально-психологічної адаптації і почуття довіри у формуванні адаптаційного простору студентів.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Аналіз наукової літератури дав можливість виділити декілька напрямків класифікацій, у яких відбувається адаптація студента до освітнього середовища ВНЗ. Так, вчені В.П. Казміренко і М.М. Ковальова виділяють формальну, що стосується пізнавально-інформаційного пристосування до нового оточення, структури вищої школи, змісту навчання в ній, її традицій, своїх обов'язків; суспільну, тобто процес внутрішньої інтеграції (об'єднання) групи студентів-першокурсників та інтеграції цієї групи зі студентським оточенням в цілому; дидактичну, що стосується підготовки до нових форм і методів навчальної роботи у вузі [8; 12]; професійну та соціально-психологічну адаптацію студентів [4].

Слід зазначити, що якими б не були розбіжності у баченні напрямків адаптації студента, автори єдині у тому, що цей процес має відбуватися одночасно у всіх цих напрямках. Якщо це відбувається, то можна говорити про багатосторонню адаптацію. Це означає, що студент активно включається у всі (або майже в усі) сфери життєдіяльності вузівського колективу. Така адаптація сприяє всебічному розвитку особистості студента [13].

В.П. Казміренко [8, с.76] визначає соціально-психологічну адаптацію студента, як процес побудови оптимальної відповідності особистості та професійного й навчального оточення у процесі здійснення обраної самостійної діяльності, що дає змогу людині задовольнити актуальні потреби, формувати особистісні та суспільно значущі наміри. Загальна мета адаптації студента до навчання у ВНЗ полягає у збереженні психічного й фізичного здоров'я людини та забезпеченні відповідності психічної діяльності та активності її поведінки вимогам навчального оточення й інституціонального середовища ВНЗ. Вона конкретизована у окремих завданнях, які висуває перед студентом вищий навчальний заклад, як нове організаційне середовище життєдіяльності. Суть завдань полягає у "зануренні" особистості у чотири ортогональні сфери, що "мають свої інваріантні оформлення, свої закони і вимоги, правила гри, процесуальну і феноменологічну обумовленість впливу на неї [8, с. 78].

Цими сферами В.П. Казміренко визнає такі:

1) нове навчальне середовище, нове організаційне середовище учбової діяльності, в якому особистість має пере- або заново вибудувувати відносини з новою культурою учбової діяльності (умови і

вимоги ВНЗ, що передбачають необхідність самостійної організації учбової діяльності, форми і навички учбової діяльності, необхідні в науковій і навчальній роботі у вищій школі);

2) нове інформаційне, когнітивне та дидактичне середовище, пов'язане з підготовкою студентів до нових форм і методів навчальної роботи у вузі, в якому особистість має вибудовувати нові відносини з інформацією, знаннями (інформаційне забезпечення та, відповідно, знання з обраного фаху);

3) нове ціннісно-професійне середовище, в якому особистість має перебудовувати систему ціннісних відносин і брати на себе певну міру відповідальності у професійній сфері (вимоги до майбутньої професійної діяльності, професійні мотиви, рівні професіоналізму);

4) нове соціально-психологічне середовище, в якому особистість має вибудовувати відносини, взаємини з одногрупниками, з іншими студентськими спільнотами (нові ставлення, оцінки, цінності у міжособистісних стосунках, нові стилі особистісної соціальної поведінки, пристосування індивіда до групи, до взаємовідносин з нею, вироблення власного стилю поведінки) [8].

Слід при цьому зазначити, що всі ці аспекти відображають єдиний результат процесу пристосування студента до умов навчального середовища ВНЗ. Так, Г.Ю. Крилова схильна розглядати у єдності три основні аспекти адаптації особистості студента до нового навчального середовища у ВНЗ [9]: 1) психофізіологічний аспект – адаптація суб'єкта діяльності до фізичних умов соціального середовища; 2) професійно-навчальний аспект – адаптація до завдань навчання, операцій, інформації; 3) соціально-психологічний аспект – адаптація особистості до соціальних компонентів нового навчального середовища.

В.П. Казміренко виділяє кілька складових у загальному процесі соціально-психологічної адаптації студента у вузівському середовищі:

– професійно-фахову адаптацію, що зумовлює пристосування до змісту, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та спрямувань у навчальній та науковій роботі;

– соціально-психологічну адаптацію як таку, що зумовлює активне (чи пасивне) пристосування особистості до оточення, побудову стосунків і взаємин у студентських групах, формування стилю особистісної поведінки;

– соціально-фахову адаптацію як прийняття суспільних вимог до майбутньої професійної діяльності.

На основі розглянутих типологій адаптаційних процесів у ВНЗ, ми виділяємо три основних типи адаптації особистості студента до освітнього середовища ВНЗ: дидактично-організаційну адаптацію (як процес взаємодії особистості студента та освітнього середовища вищої школи, результатом якого є встановлення оптимальних взаємин, а на особистісному рівні – пристосування до змісту, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та прагнень в учбовій роботі); соціально-психологічну (як процес взаємної побудови стосунків і взаємовідносин у студентських групах, з викладачами) та професійно-фахову (як процес прийняття цінностей майбутньої професійної діяльності).

Отже, беззаперечним є те, що у загальній структурі адаптації студента до навчального середовища вищого навчального закладу доцільно виділити окреме місце соціально-психологічній адаптації як такої, що пронизує усі сфери життєдіяльності (навчальну, інформаційну, ціннісно-професійну). І це закономірно, оскільки саме соціально-психологічна адаптація студента є вихідною передумовою і постійною умовою ефективності групової діяльності у будь-якій із цих сфер. Від успішності першокурсника в навчальній групі, як зазначає В.П. Казміренко [8, с.77], залежить мотивація членства в даній групі, а наслідком її може бути відсів чи академічна успішність. Ми додамо, що ця теза справедлива не тільки стосовно першокурсника.

Обґрунтовуючи терпимість і стійкість у відношеннях з зовнішнім соціальним світом як конституюючі ознаки толерантної особистості, В.Г. Третьяк [14, с.230.] говорить про актуалізацію потенціалу адаптивних можливостей індивідуальності, формування пристосувального ефекту людини, яка взаємодіє з іншими людьми та світом, саме за найвищого рівня розвитку цих ознак. Тобто, можна стверджувати, що сенситивні періоди соціалізаційного процесу характеризуються гомеостатичним станом у системі "особистість – соціальне оточення", що означає відносну соціально-психологічну адаптованість особистості до існуючих умов.

Входження у нове середовище життєдіяльності, пред'явлення ним вимог до студентів провокують кризи в адаптації. Криза в адаптації – це етап адаптаційного процесу, в тимчасових рамках якого має місце різке зниження показників адаптованості студентів, що супроводжується негативними емоційними переживаннями.

Важливим для розуміння психологічної сутності соціально-психологічної адаптації особистості студента до соціально-психологічного середовища у ВНЗ, є проблема детермінації цього процесу. Загалом, дослідники [1; 6; 11; 12] виділяють дві групи детермінант адаптаційного процесу: зовнішні по відношенню до особистості, яка адаптується (фактори середовища) та внутрішньоособистісні, які, в свою чергу, можна віднести до психічних процесів та індивідуально-типологічних характеристик, а також соціально-психологічних якостей і властивостей особистості [6].

З точки зору встановлення близької та оптимальної дистанції в системі відносин "особистість – соціальне середовище" із процесом соціально-психологічної адаптації слід розглянути стадії розвитку довірливого спілкування (також спрямованого на досягнення рівноважного стану) [10].

Перша стадія – це встановлення першого контакту і формування образу іншої людини; мета – формування адекватного першого враження. На цій стадії найбільш важлива роль відводиться соціальній перцепції, процесам переробки і інтерпретації отриманої інформації; в її результаті формується установка, в

значній мірі визначаюча характер подальшої взаємодії. Конкретне міжособистісне спілкування неможливе без процесу соціальної перцепції, в ході якої формується образ іншої людини, набуваючий установочного та регуляторного характеру. Ця регуляція має виражені вікові особливості.

На початковій стадії контактного міжособистісного спілкування у свідомості людей формується гармонійний образ сприйнятої людини, в якому елементи фізичного обліку виступають як багатозначні і соціально-осмислені компоненти індивідуальності, які включають в себе глибокий особистісний підтекст. Інформація, яку люди отримують при сприйнятті образу іншої людини, не завжди усвідомлюється ними і залежить від багатьох факторів (національності, віку, естетичних та культурних потреб, настрою, досвіду і т.п.). Ця інформація відіграє важливу роль для визначення особливостей партнера, його станів, намірів, без неї нездійсненно розуміння іншої людини і успішність взаємодії [10].

Друга стадія – формування міжособистісних відносин; має наступні підстадії, які різняться своєю метою та засобами:

а) досягнення згоди, прийняття і розподіл позиції (когнітивна стадія); б) отримання емоційної підтримки, схвалення (стадія емоційної підтримки); в) прагнення досягти прийняття себе як особистості (стадія саморозкриття, особистісна стадія).

В індивідуальних контактах ці підстадії можуть мати іншу послідовність, яка буде визначатися глибокою мотивацією даного спілкування. Відрізняє їх, перш за все, інтенсивність вербального спілкування, пошук ефективних способів психологічного впливу і активність процесів самоконтролю, саморегуляції, самокорекції.

Третя стадія – стабілізація міжособистісних відносин; мета – встановлення оптимального психологічного контакту і умови по його збереженню чи перевтіленню в бажану сторону. Як і на першій стадії, знову зростає роль і значення невербальних засобів спілкування, механізмів розуміння. Довірливе спілкування в цьому випадку – поліфункціональне: воно і самоціль, і засіб, і психологічний механізм формування відносин.

Існують специфічні складнощі міжособистісного довірливого спілкування на різних його стадіях. На стадії встановлення первинного контакту це сором'язливість (скромність). Невміння встановити та зберегти оптимальну психологічну дистанцію характерно для останньої стадії – стадії стабілізації міжособистісних відносин [10].

Уточнення змісту кожної зі стадій формування довірливого спілкування важливе для нас з тієї причини, що проливає світло на логіку розгортання процесу соціально-психологічної адаптації особистості студента до нового соціального оточення, яким є студентська група та викладачі ВНЗ. Якщо звернутись до представленого аналізу праць тих дослідників, які вивчали особливості перебігу соціально-психологічної адаптації особистості і особливості прояву почуття довіри [2; 3; 5; 7; 9], і порівняти обидва процеси, то з'ясується їхня спряженість, взаємопов'язане розгортання їхніх змістів. Це, на нашу думку, є ще одним свідченням наявності каузального зв'язку особливостей соціально-психологічної адаптації особистості до нового соціального оточення з почуттям довіри до нього.

Таким чином, представлений теоретичний аналіз змісту соціально-психологічної адаптації особистості як процесу, що актуалізується на межі взаємодії особистості і соціального середовища, у інтерсуб'єктному соціально-психологічному просторі, як функція цього простору, дозволяє розробити концепцію, в основі якої лежать уявлення про його системну організацію. Концептуальна ідея полягає у детермінуючій ролі відношень довіри як системоутворюючого чинника адаптивного соціально-психологічного простору.

На початкових етапах взаємодії особистості з новим соціальним оточенням має місце більш-менш пасивне включення особистості в процес побудови соціально-психологічного простору між нею та іншими суб'єктами оточення згідно з інтенціями (потребами, мотивами, нормами й цінностями) групи за рахунок активізації орієнтаційно-пізнавальної діяльності. Позитивний ефект соціально-психологічної адаптації особистості в цей період досягається за умови створення довірливих міжособистісних стосунків з соціальним оточенням. Головною ознакою цих стосунків є зростання довірливості, отримання "новачком" з боку оточення певного кредиту довіри. Сутність адаптаційного ефекту полягає в розвитку інтраактивної стратегії соціально-психологічної адаптації, що розуміється в зближенні цілей, установок, ціннісних орієнтацій індивіда з новим соціально-психологічним середовищем.

На більш пізніх етапах взаємодії особистості з новим соціальним оточенням посилюється суб'єктна активність особистості в побудові соціально-психологічного простору між нею та іншими суб'єктами оточення. У цей період особистість демонструє більш активну, суб'єктну позицію щодо інших, намагаючись втілити в соціально-психологічному просторі міжособистісної взаємодії власні інтенції. За такого розвитку ситуації позитивний ефект соціально-психологічної адаптації досягається за умови використання особистістю "новачка" кредиту довіри, отриманого з боку нового соціального оточення на попередніх етапах спілкування. Сутність адаптаційного ефекту полягає в розвитку поряд з інтраактивною ще й інтерактивною стратегією соціально-психологічної адаптації, що розуміється як реалізація особистістю її потреб, цілей, цінностей у процесі активної побудови соціально-психологічного простору взаємодії з новим соціальним оточенням. У ході застосування такої стратегії спостерігатиметься поступова зміна самого оточення, і глибокі особистісні зміни індивіда, що адаптується. Результатом може бути досягнення

максимально довірливих стосунків між суб'єктами взаємин, які зумовлюють такий стан соціально-психологічного простору між суб'єктами адаптації, за якого кожен з учасників цих взаємин має можливість впливати на ціннісний, емоційний, когнітивний, конативний вимір цього простору, не призводячи при цьому до таких його трансформацій, які б руйнували його як системне утворення. Такий стан соціально-психологічного простору, справді, можна назвати станом досягнення рівноваги між особистістю та іншими суб'єктами соціальних взаємин [2; 6; 10].

Таким чином, детермінація соціально-психологічної адаптації (СПА) особистості студента до освітнього простору ВНЗ відношеннями довіри – процес інтерпсихічний, точніше – інтерсуб'єктний, оскільки пов'язаний з актуалізацією міжсуб'єктного соціально-психологічного простору, який виконує функцію взаємного узгодження інтенцій усіх суб'єктів міжособистісних відношень, отже, – функцію їхньої взаємної соціальної адаптації. У той же час, детермінація СПА особистості студента до ВНЗ почуттям довіри як репрезентацією відношень довіри в свідомості студента – процес інтрапсихічний. В його основі лежить задача відтворення (або нового конструювання, творення) зруйнованого (або ще не створеного, нового) суб'єктивованого соціально-психологічного простору взаємовідношень особистості зі зміненим (новим), соціальним оточенням.

Детермінація СПА студента почуттям його довіри до нового освітнього середовища здійснюється як складний процес забезпечення взаємопроникнення суб'єктивованих соціально-психологічних просторів суб'єктів взаємної адаптації для підтримки функціонування єдиного адаптогенного інтерсуб'єктного соціально-психологічного простору їхніх взаємовідношень, отже, для досягнення обома суб'єктами стану взаємної соціально-психологічної адаптованості. Цей процес проявляється, відбивається в усіх аспектах соціально-психологічної адаптації кожного з суб'єктів – когнітивному, афективному, конативному.

Системна організація процесу соціально-психологічної адаптації кожного з суб'єктів взаємовідношень забезпечується їх взаємним почуттям довіри один до одного. На внутрішньоособистісному рівні воно виконує функцію санкціонування існуючого відношення до інших у системі "особистість – інша особистість, що уособлює нове соціальне оточення" та репрезентує рівень розвитку відношень довіри на міжособистісному рівні, міру взаємопроникнення адаптантів в інтенції один одного.

Процес соціально-психологічної адаптації особистості передбачає розвиток певної системної якості – адаптованості, яка має різний рівень розвитку на різних етапах СПА, і яку ми пропонуємо визначати через особливості стратегії соціально-психологічної адаптації. Оскільки в проаналізованій науковій літературі стратегії соціально-психологічної адаптації диференціюються переважно на основі пасивного пристосування – активної зміни особистістю нового середовища, спрямованості адаптивної активності на себе – на середовище, ми виділяємо такі основні стратегії СПА студента до ВНЗ як нового соціально-психологічного середовища: інтраактивну (процес взаємодії особистості з середовищем з метою зміни особистістю власних якостей), інтраактивну (процес взаємодії особистості з середовищем з метою змінити його параметри на свою користь), пасивну або ускладнену (процес проблемної взаємодії з середовищем, коли особистість займає пасивну позицію у відношеннях з ним) та комплексну, яка передбачає довільне оперування інтра- та інтраадаптивними стратегіями залежно від потреб, цілей, інтенцій адаптанта (дивись табл. 1).

Як усяка відкрита система, адаптивна система "особистість – інша особистість" перебуває в стані рухливої рівноваги: зв'язки між суб'єктами адаптації як її елементами легко можуть бути порушені під впливом як субсистемних, так і метасистемних факторів. Відновлення рівноважних відносин між компонентами і збереження досягнутої рівноваги забезпечується відношеннями довіри між ними, які проявляються у взаємному творенні єдиного соціально-психологічного простору їхньої взаємодії [7].

Процес такого врівноважування системно детермінований. На рівні процесу СПА кожний з його компонентів (когнітивний, афективний, конативний) за певних умов може виконувати визначальні функції стосовно розвитку системи в цілому, на певних етапах відіграючи провідну роль у її формуванні й підтримці оптимального рівня функціонування. Так, ми передбачаємо, що на початковій стадії СПА студента (орієнтаційний, згідно з універсальною моделлю), за умови переважання недовіри у відносинах з однокласниками та викладачами, домінують афективні компоненти (негативні переживання дискомфорту в міжособистісних стосунках, зниження самооцінки) в умовах відношень недовіри як системоутворюючого фактора адаптаційного процесу. У подальшому, на наступній стадії СПА (вибір правильної стратегії поведінки), як ми передбачаємо, домінуватимуть когнітивні компоненти адаптаційного процесу.

Таблиця 1

Взаємозв'язок розвитку СПА особистості та довірливого спілкування з новим соціальним оточенням

Розвиток довірливого спілкування	Недовіра у спілкуванні	Перша стадія довірливого спілкування	Друга стадія довірливого спілкування		Третя стадія довірливого спілкування	
			Встановлення першого контакту, оцінка іншої	Активізація самістних процесів	Пошук ефективних способів психологічного	Встановлення оптимальних психологічних контактів

		людини		впливу	
Стратегія СПА	Утруднена (пасивна) стратегія СПА	Інтроактивна стратегія СПА	Інтроактивна з переходом до інтерактивної стратегії	Комплексна як довільний вибір стратегії з переважанням інтерактивної	

Висновки

Наведені в літературі дані дають підстави для висновку про те, що альтернатива, яка стоїть перед першокурсником, полягає не в тому, щоб зосередити свої зусилля на досягненні високої успішності чи на завоюванні соціального престижу в групі. Суть вибору в іншому. Або шлях розвиваючої адаптації у всіх напрямках, або зниження домагань і пристосування на рівні, нижчому від своїх потенційних можливостей.

Сутність загального адаптаційного ефекту в процесі розвитку відношень довіри полягає в розвитку інтроактивної стратегії соціально-психологічної адаптації (зближення цілей, установок, ціннісних орієнтацій індивіда з новим соціально-психологічним середовищем) у інтерактивну стратегію, суть якої у визначенні свого місця, ролі в мінливих умовах та її активній реалізації, і, як результат – у довільному користуванні обома стратегіями з метою встановлення певного оптимуму у відношеннях між суб'єктами адаптивного соціально-психологічного простору.

Таким чином, саме довіра стає тим механізмом, який поєднує особистість студента-новачка і нове соціальне оточення у ВНЗ в єдину систему, забезпечуючи формування адаптивного соціально-психологічного простору взаємин з ним. Завдяки почуттю довіри в тканині цього простору і зустрічаються два суб'єкта відношення довіри. Взаємне почуття довіри є засобом взаємопроникнення суб'єктів в сутність один одного, тобто засобом підтримки функціонування соціально-психологічного простору їхніх взаємин.

Використані джерела

1. Андреева Д.А. Проблемы адаптации студентов / Д.А. Андреева // Молодежь и образование. – М.: Высшая школа, 1972. – С. 194–203.
2. Антоненко И.В. Доверие: социально-психологический феномен: монография / И.В. Антоненко; Гос. ун-т управления. – М.: Социум, 2004. – 319 с.
3. Бодров В.А. Психологические механизмы адаптации человека / В.А. Бодров // Психология адаптации и социальная среда: современные подходы, проблемы, перспективы / отв. ред. Л.Г. Дикая, А.Л. Журавлев. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2007. – С. 42–61.
4. Бохонкова Ю.А. Особенности социальной адаптации студентов к условиям ВУЗа / Ю.А. Бохонкова // Психолого-педагогичні проблеми розвитку сучасних освітніх технологій. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2004. – С. 45–48.
5. Гапонова С.А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения / С.А. Гапонова // Психологический журнал. – 1994. – № 3. – С. 23–29.
6. Горбатенко А.С. Социально-психологические детерминанты включения нового индивида в группу / А.С. Горбатенко // Вопросы психологии. – 1981. – № 3. – С. 99–105.
7. Зинченко В.П. Психология доверия / В.П. Зинченко. – 2. изд. – Самара: Изд-во СИОКПП, 2001. – 103 с.
8. Казміренко В.П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В.П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6. – С. 76–78.
9. Крылова Г.Ю. Социально-психологические аспекты профессиональной адаптации в стрессогенных условиях деятельности / Г.Ю. Крылова, Л.Г. Дикая // Психология адаптации и социальная среда: современные подходы, проблемы, перспективы / отв. ред. Л.Г. Дикая, А.Л. Журавлев. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2007. – С. 483–505.
10. Куницына В.Н. Межличностное общение. Учебник для вузов / В.Н. Куницына, Н.В. Казарина, В.М. Погольша. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
11. Мельникова Н.Н. Процесс социально-психологической адаптации. Подходы к изучению / Н.Н. Мельникова // Теоретическая, экспериментальная и практическая психология. Сборник научных трудов / Под ред. Н.А. Багурина. – Челябинск: Изд-во ЮрУрГУ, 1998. – Т. 1. – С. 31–49.
12. Проблемы адаптации студентов младших курсов к условиям вуза / Л.И. Рувинский, А.Е. Соловьева, М.М. Ковалева. и др. / Под ред. Л.И. Рувинского. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 143 с.
13. Павлушкина Т.В. Особенности адаптации студентов в вузе / Т.В. Павлушкина // Психология XXI века Сборник материалов IV международной научно-практической конференции молодых ученых / под ред. А.Г. Маклакова, С.В. Чермянина, Е.С. Нарышкина, Е.А. Бойко. – СПб.: Ленинградский государственный университет им. А.С. Пушкина, 2008. – С. 165–169.

14. Третьяк В.Г. Психология толерантной активности субъекта / В.Г. Третьяк // Субъект, личность и психология человеческого бытия / Под ред. В.В. Знакова и З.И. Рябикиной. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2005. – С. 226–234.

Vorozhbyt S.A.

**PARTICULARITIES
OF STUDENTS' SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION STRATEGIES
UNDER THE INFLUENCE OF A SENSE OF TRUST**

In the article peculiarities of students' feeling of trust influence on the choice of social and psychological adaptation strategies to learning in higher educational establishments are described. Students' social and psychological adaptation strategies are shown and described. The nature of general adaptation effect in the development of trust relationships, which is in introactive social and psychological adjustment strategy (convergence of goals, attitudes, individual values with new social and psychological environment) in interactive strategy, the essence of which is to determine its place, role in changing environment and its active implementation, and as a result in free use of two strategies to determine the optimum in certain relations between individuals of adaptive social and psychological space are described.

Three main types of student adaptation to the educational environment of universities: didactic and organizational, social and psychological and vocational and professional adaptation are presented. Four social and psychological adaptation strategies for students such as introactive, interactive, passive and integrated are described.

Feeling of trust is described by the mechanism that combines student's personality and new social environment in universities in a single system, providing the formation of adaptive social and psychological space and relationship with it.

Key words: *adaptation types, the adaptation effect, adaptation strategies, trustful communication, stage of trustful communication, adaptation space.*

Стаття надійшла до редакції 14.09.2013

